

ETIM. Tractem conjuntament aquests tres noms, perquè creiem que poden tenir una base etimològica comuna. Una explicació del topònim *Orrit* la va donar En Coromines a *Estudis de toponímia catalana* 1, 209-211. Més tard, el *DECat* va dedicar una nota a desmentir l'existència d'un nom comú *durro*, que García Girona havia cregut oír a la vall de Boí. Es relaciona ja aquí el topònim *Durro* amb *Orrit*, *Urruti*, *Durruti*. Per fi, en *Toponímia de la Vall de Boí*, Coromines es referma en la seva opinió. A aquestes observacions, afegim ara una nova consideració: la possibilitat que *El Ru*, poblet de la ribera de l'Ésера, tingui també relació amb la mateixa arrel que *Durro* i que *Orrit*.

Si cerquem el factor comú de tots tres noms, ens queda una base URRU, el sentit de la qual seria expli- cable a partir d'*urruti* «lejos, lejano» (cf. Mitxelena, *Apellidos*, § 591) i d'*urrun* «lejos» (Azkue, *Dicc.*, s. v.).

En el cas de *Durro* es podria veure un primitiu (A)D URRU amb la preposició locativa llatina AD. Ara bé, lligar una preposició llatina amb un element basc pot ser un procediment justificable quan no s'hi veu altra solució, però serà sempre sospitós¹ i caldrà estar disposat a revisar l'etimologia proposada.

Creiem, però, poder trobar una explicació satisfactòria dintre dels hàbits lingüístics de l'onomàstica basca, on són freqüents les alternances del tipus *Durruti/Urruti*: *Durrizague/Urrusage*, *Durrizbure/Urrizbure* (Mitxelena, *Apellidos*, § 589), *Hualde/Duhalde* (Mitxelena, *Apellidos*, § 572), *Aguerre/Daguerre* (Mitxelena, *Apellidos*, § 11), *Aranzeta/Darancette* (Mitxelena, *Apellidos*, § 70), *Aranaz/Daranatz* (Mitxelena, *Apellidos*, § 69). Si en aquesta D- inicial cal veure-hi la preposició romànica *de*, o si es tracta d'un fenomen d'origen purament basc, no ens creiem autoritzats a sentenciar-ho. Els bascolegs parlaran d'això amb més autoritat.

En conclusió i a fi de comptes, sembla que l'alternança esmentada és antiga; doncs, tenim dret a pensar en una alternança paral·lela: **Urru*/**Durru* per al nostre topònim. Que és tan antiga com la llengua, ens dona dret a suposar-ho el nom del més antic escriptor conegut d'aquesta llengua: el poeta *Detxeparc* S. XVI: nom compost de *etxe* 'casa' i *bare/pare*.

Passant a *Orrit*, pensem en una base *URRI-TI, forma que podria haver alternat amb URRUTI, amb el conegut sufix locatiu -TI, usat per a formar adjectius del tipus dels llatins en -OSUS, -ANUS. Postular un basco-ibèric *URRITI no sols no és gratuït, en una llengua caracteritzada per les variants vocàliques, mancada d'accent tònic i eminentment propensa a l'harmonia vocàlica, sinó que tenim confirmació de l'existència d'aquesta forma en *Urritigoiti*, nom d'un aragonès amic de Gracián, a qui aquest dedica la tercera part del *Criticón*; i el mot *urruti* 'lluny', 'llunyà', ha tingut en mots compostos el sentit de 'més enllà de' (cast. *allende*): «No cabe duda de que *Çuuiurruti*, copiosamente documentado en Puente la Reina és 'allent la

punte', no 'puente lejano': basta con comprobarlo sobre el terreno» (Mitxelena, *Apellidos*, 591, p. 161). ¿Podria ser *Orrit* 'el lloc de més enllà'?

Però més enllà de què? El riu? La muntanya? ¿El congost? Ens manca el terme de relació que ompliria de significat aquest *més enllà de*.² Potser el més senzill sigui pensar en un sentit com 'el poble de lluny, allunyat'. És clar que seria també possible en rigor relacionar-lo amb altres elements bascos, com el substantiu URRU, que entre altres acepcions té, segons Azkue, les de «colmo» i «chinchón» (*Dicc.*, s. v.). Una interpretació d'*Orrit* com 'el lloc dels bonys', 'el lloc de la part alta del turó' s'avindria perfectament a la realitat geogràfica. I tampoc podem descartar *urr(e)itz*, *urretx* 'avellaner', amb variants com **uru(t)z*, **urru(t)x*, que cal suposar a partir d'*Urruzola*, *Urruzuno* etc. (Mitxelena, *Apellidos*, § 589).

Pel que fa a *El Ru*, tindriem un URRUN, conegut en basc i en la toponímia gascona, que ens forneix noms com *La Rhune* i *Urruña*. P. Raymond, en el *Dictionnaire Toponymique des Basses Pyrénées*, ens forneix documentació d'*Urruina* (a. 1342). Tot això deu ser duplicat de *La Rhune*, muntanya de 900 m alt. que separa les *communes* d'Azkaine, Sara, Urruña, Bera de Bidassoa i Alzate. El rierol de *La Rhune* forma la partió entre Urruña i Azkaine. Potser podríem tenir aquí un URRUN-A 'la llunyana', mot ben conegut. Tindríem aleshores un diminutiu expressat mitjançant la palatalització consonàntica, fenomen fonamental en la llengua basca. Per tant *Urruina*, *Urrungia*, referides a l'actual comuna d'*Urruña*, podrien traduir-se per 'la petita Rhune o Urruna'. Com que la Rhune és el cim més alt del Labort, i a la fi d'aquest país, li escauria tal denominació.

I és clar que a *El Ru* de l'Ésера ribagorçà li podria convenir l'ètimon URRUN-A, canviat en *l'Arrun*, que més tard passaria a *lo Run* i *o Run*. Però, tampoc aquí podrem tenir el goig de la certesa i de les interpretacions diàfanies: la documentació *Helaruni* ens omple d'inquietud i ens obliga a preguntar-nos si no hi podria haver relació amb *Alaró*, *Alarona* i altres noms pre-indoeuropeus. P. Raymond en el *Dict. Top. BPr.* recull una forma molt propera, *Elarona*, i l'article que Coromines dedica a *Alaró* en aquest *Onomasticon* dona abundants materials que podríem utilitzar per argumentar en una direcció diferent de la que hem adoptat unint els noms d'*Orrit*, *Durro* i *El Ru*. Tanmateix, tenint en compte que els escribes antics no sempre tenien clara la distinció gràfica entre *r* i *rr*, bé podria ser que tinguéssim aquí una llatinització d'una forma medieval **El Arrun*, que no seria impossible relligar a l'ètimon *Arruna*. I, en fi, pensem que *Helaruni* és un hàpax i no és tranquil·litzador fonamentar una nova explicació sobre una documentació única.³

L'argumentació anterior ha estat complexa i són moltes les zones que hem hagut d'apuntalar,⁴ perquè no se'ns ensorri tot l'edifici. A la fi, l'etimologia proposada, com passa sovint en el cas de noms de gran